

WIKIPEDIA

Erasme, el primer europeu

JAUME CLARET

Per a diverses generacions d'europeus, Erasmus correspon a l'acrònim del programa de mobilitat universitària creat fa més de 35 anys. O, dit d'una altra manera, la política més concreta i exitosa de sustentació d'un cert sentiment compartit per damunt de les respectives lleialtats nacionals. Evidentment, pocs noms trobaríem més encertats, atès que no per casualitat coincideix amb el de l'humanista Erasme de Rotterdam, a qui Stefan Zweig descriu com "el primer a adquirir

consciència d'europeu, el primer pacifista militant, el defensor més eloqüent de l'ideal humanístic, social i espiritual".

Tampoc va ser accidental que l'escriptor vienès li dediqués aquesta biografia el 1934, on traça un paral·lelisme bastant transparent entre aquell passat i el seu present i, en menor mesura, entre Erasme i ell mateix. Per començar, exalta la figura d'aquest filòsof, filòleg i teòleg convertint-lo en el primer intel·lectual alliberat de qual·sevol tutela, pare i inspirador de tots els corrents posteriors il·lustrats, lliurepensadors i enciclopedistes, i avalador de la raó i el coneixement: "De sobte el nom d'Erasme, el nom d'un bastard errant, es tornà cèlebre arreu d'Europa".

Amb tot, aquesta influència es malbarata a curt termini. En primer lloc, perquè "l'error fonamental de l'humanisme fou voler instruir el poble des de dalt en lloc de mirar d'entendre'l i aprendre d'ell". I, en segon lloc, perquè la crítica assenyada per facilitar la reforma i la millora obre també el camí per a allò que més odia: el fanatisme. Així, tant a principis del segle XVI com a la dècada dels trenta del segle XX, les llums de l'humanisme i els ideals d'una Europa unida es veuen amenaçats

ERASME DE ROTTERDAM
STEFAN ZWEIF
QUADERNS CREMA
TRADUCCIÓ DE JOAN FONTCUBERTA I GEL
168 PÀG./16 €

per la barbàrie. Ara fa cinc segles –un aniversari que, a casa nostra, ha passat gairebé desapercebut– aquesta intransigència es materialitzava en la protesta de Martí Luter i les seves 95 tesis de Wittenberg; al període d'entreguerres l'amenaça de trencament provenia de les ideologies totalitàries.

El món d'abans-d'ahir

La reedició d'*Erasme de Rotterdam* –publicat ja el 2010 amb la mateixa traducció del desaparegut Joan Fontcuberta– referma l'aposta de Quaderns Crema, i del seu germà Acantilado, per aquesta exitosa segona vida comercial de Zweig. Una recuperació que, com va assenyalar encertadament Antoni Martí Monterde al seu assaig *Stefan Zweig i els suïcidis d'Europa* (Leonard Muntaner, 2020), se centra en la seva producció de maduresa i afavoreix un biaix interessat de la seva biografia, injectant-li una edulcorada barreja de coherència i de recreació nostàlgica del passat.

Així, la biografia de l'humanista neerlandès trasllada a una època encara més pretèrita aquesta enyorança, però amb una voluntat idèntica: evidenciar per comparació la decadència del present. De fet, la seva lectura és profundament pessimista ja que, malgrat la potència intel·lectual d'Erasme, Zweig considera que el fracàs era inevitable perquè l'humanisme creu erròniament que la raó tot ho pot i perquè el fanatisme compta amb armes més poderoses.

Evidentment, aquest diagnòstic responia a una lectura presentista del passat. L'escriptor vienès assistia impotent a la consolidació del nazisme i s'atrevia a aventurar que difícilment mai es podria consolidar el somni erasmí d'uns Estats Units d'Europa sota el signe d'una cultura i una civilització comunes. Vuit dècades després del seu suïcida a Petrópolis, potser Zweig veuria en l'actual Unió Europea una pàl·lida recreació del somni europeista, però segur que apreciaria la justícia i l'encert del programa Erasme. ♦♦

Una creadora de mons anomenada Tove Jansson

ANNA CARRERAS

Publicat l'any 1972, *El llibre de l'estiu*, de l'escriptora finlandesa Tove Jansson (1914-2001), arriba al lector català gràcies a la recuperació de la traducció de Montserrat Vallvé Viladoms. Planetàriament coneguda per haver creat els Moomins, una família de trols bohèmics, amants de la natura i tolerants amb les diferències, Jansson és il·lustradora i autora de reculls de relats breus i novel·les.

El llibre de l'estiu és la primera novel·la per a adults escrita per Jansson. Es tracta d'una història tendra i intel·ligent sobre l'amor recíproc entre una àvia i la seva neta de sis anys, però també és una defensa de la vida com un valuós procés de descoberta contínua. Enmig d'una natura idíl·lica que completa el triangle

protagonista i actua de manera participativa, l'autora aconsegueix que el lector senti la fressa del vent dels fiords, el gust salat del mar o la potència de la lluna plena mentre la Sophia i la seva àvia passegen per camps i boscos i aprenen l'una de l'altra. Perquè, malgrat el conflicte generacional evident entre elles dues, malgrat que de vegades discuteixin o no arribin a una entesa, sempre s'acaben mirant de prop fins que es reconeixen com en un mirall. La curiositat les uneix i es fan preguntes sense resposta. Però la seva complicitat fa que se les inventin totes. I riuen, perquè mentre parlen creen literatura popular i llegenda local.

Perdre la mirada infantil

Cada dia d'estiu creen un món particular fet de paraules i passejades. L'àvia octogenària és un personatge interessant, d'aquells que marquen la

EL LLIBRE DE L'ESTIU
TOVE JANSSON
ANGLE EDITORIAL
TRADUCCIÓ DE MONTSERRAT VALLVÉ VILADOMS
184 PÀG./17,50 €

diferència: viu en un antic magatzem d'una casa vella, fuma, té mal humor, li agrada mullar-se quan plou, beu conyac, talla animals de fusta i os, renege contínuament i va en barca. El seu estiu –som en una illa perduda i salvatge de Finlàndia– no és gens mediterrani, sinó que és una canícula de nits fredes, tempestes i solitud. L'autora, amb tota probabilitat, s'inspira en una illa real, Klovharu, on Jansson va aconseguir viure durant trenta anys al costat de la seva parella, Tuulikki Pietilä. En alguns fragments d'*El llibre de l'estiu* hi ha frases literals extretes del seu dietari.

La reflexió sobre el pas del temps és un motiu recurrent de la novel·la, a partir d'uns diàlegs imperdibles plens de genialitat, i sovint es manifesta com un mer transcórrer, com l'aigua del riu que va a parar a la mar. Com la mort, que s'ha d'esdevenir sense estridències. En la suma dels

vint-i-dos relats sense continuïtat d'*El llibre de l'estiu*, hi ha anècdotes, jocs, misteris i converses que no només enforteixen uns vincles més enllà de la consanguinitat sinó que també demostren que la mirada infantil no s'ha de perdre mai. D'aquí la coherència estètica de Tove Jansson amb la seva sèrie de novel·les infantils, un camí narratiu paral·lel fascinant per l'aprenentatge, l'experiència, la llibertat i la felicitat. Perquè l'estiu de Jansson no és només un estiu concret, ni tan sols una estació de l'any, sinó un estat anímic.

Aviat farà un any que les meves dues iaies van decidir travessar el feix de llum. Potser per això, en la mancaça, agraeixo a la literatura que faci reviuire les àvies que ens han fet de far i ens han ensenyat a celebrar la vida en la senzillesa. Tot i que les meves ni fumaven ni prenien conyac. Que jo sàpiga. ♦♦